

KÜZDELMEINK ÉS HITELVEINK.*)

Eféz. II. 19. 20. 21. Immár nem vagytok jövevények és zsellérek, hanem a szenteknek polgártársaik és Istennek cselédei, kik felépítettetek a prófétáknak és apostoloknak fundamentumokon, melynek belső szegletköve a Jézus Krisztus, kiből az egész alkotmány szép renddel rakatattván, növekedik, hogy legyen az Urnak szent temploma.

Vallásos és honfiai örömmel üdvözöllek titeket afiai e szent helyen, a nagy reformátor Luther buzgó követőinek e szent hajlékában! Üdvözöllek, mint közös hazánk lelkes honfiait és honleányait és mint részben unitárius vallásközönségünk buzgó tagjait!

Oh vak idők, oh sötét századok! hála a minden dolgok hatalmas intézőjének, hogy örökre bémerültetek az enyészet tengerébe. Az égő máglyák, az inquisitio penészes börtönei, a félhold és a kereszt vényomai mind-mind eltemetve már. Oh vajha sirjok felett soha se is derülne a feltámadás hajnala! De nem, az nem is lehet... hiszen a felett ott ül győzelmesen a lelkiismeret szabadságának geniusa körülövezve a hit, remény és szeretet fénysugaraival, körülvéve a lelkes honfiak és hívő keresztények táborával.

Ne féljete, k. afiai, segesvári unitárius leány-egyházközség! hiszen ti is ott vagytok a lelkiismeret szabadsága geniusának védőszárnyai alatt, a ti számotokra is ki van mutatva egy szerény halomszék, hol örködni fogtok és örködnötök kell a világosság és igazság felett, hogy azokon a sötétség és hamisság hatalmas győzelmet ne vegyen! Nézzétek: e szent hajlék, melynek tiszteletreméltó vénei és irástudói levetkezve a durva felekezetiesség fekete ruháját és felöltözve a keresztény testvériség fehér kendőjét, meghallgaták a kis testvér kérését és alkalmat nyújtanak arra, hogy Istent, a közös mennyei Atyát, hitetek és meggyőződésetek szerint nyíltan imádhassátok, — e szószék, melyről nyíltan, szabadon imádkozhatom és hirdethetem unitárius szent vallásunk vallási és erkölcsi ígéit, — ama diszes orgona, melynek hangjai közé vegyithetitek szent dallamaitokat, — e nemes város diszes közönsége, melynek kebelé-

*) Elmondott a segesvári unitárius leányegyházközségnek 1884. június 15-én az ottani ág. hitv. templomban tartott első isteni tiszteletén.

ben békében élhettek ti és kedveseitek s gyakorolhatjátok házi, honfiai és vallási erényeiteket: mind-mind arról nyújtanak kézzelfogható bizonyítékot, hogy immár nem vagytok jövevények és zsellérek, hanem a szenteknek polgártársaik és Istennek cselédei, kik felépítettetek a prófétáknak és apostoloknak fundamentumokon, melynek belső szegletköve a Jézus Krisztus, kiben az egész alkotmány szép renddel rakattatván, növekedik, hogy legyen az Urnak szent temploma.

Ugy vélem affiai! hogy az alapul felvett igék ez innepélyes alkalomhoz viszonyítva, elég találóan vannak kiválasztva a szent könyvből a megnevezett helyről. Éppen ezért beszédem menetében nem is távozom messzire azoktól. Míg tehát ezeket egyházi életünk szempontjából fejtegetem, kérlek affiai! kísérjetelek figyelemmel. Te pedig oh Isten, mi Istenünk! buzgón kérlek: légy segítségül erőtlen szolgálóknak szent munkájában!

I.

Az alapige egyik tétele: Immár nem vagytok jövevények és zsellérek.

Mindannyian ismeretesek vagyunk affiai! a jövevény és zsellér kifejezések fogalmával. A jövevénynek nincs országa, nincs hazája, hová fejét lehajtsa; a zsellérnek nincs önrendelkezési joga, nincs szabadsága, hogy ügyeit korlátlanul intézze. Fájdalom, a történelem azt bizonyítja, hogy ilyen sorsa az unitárius vallásnak és egyháznak is volt!

Ámbár meggyőződésünk szerint az unitarizmus egykoru a kereszténységgel mert a biblia tanúsága szerint Jézus és az apostolok is azt tanították, hogy egy Istenünk van amaz Atya, kiktől mindenek vannak és mi ötfőle vagyunk, egy a közbenjárónk az Isten és emberek között, az ember Ur Jézus Krisztus, azonban a kereszténység nagy tömegében csak a későbbi századok egyikében kezdett határozottabb alakot ölteni, midőn 1546 körül Olasz- és Lengyelhonban a két Socinus vezetése alatt az Isten egységét vallók és hirdetőik társulattá alakultak. Meg is adták az árát. A hitnyomozó szék által részben száműzettek, hogy jövevények legyenek s részben életüket vesztették és jutottak a Servet Mihály sorsára, a ki az egység hitének a máglya lángjai között lett áldozatja. Erdélyben, a hit és lelkiismeret szabadság e drága kis hazájában a reformáció már jóformán elterjedett volt, midőn Dávid Ferencz, II-ik János unitárius király udvari papja, az

unitárius eszméket a szószéken és irodalomban egyaránt szabadon hirdetni kezdette, az azt követőket egyházi testületté alakította és lett annak első püspöke. Több volt ő áldozatával az unitárius vallásra, mint Luther és Kálvin voltak a lutheranus és reformatus vallásokra nézve, mert míg azok munkájuk sikerét látva a csendes halál karjaiba hanyatlottak, addig a mi reformátorunk börtönbe hurczoltatott, mint jövevény, s annak penészes falai között lelkét kibocsátván, lett az unitárius eszméknek vértanuja, s porladozik a dévai vár környékén.

A vallásos fanatizmusnak e kárhuzatos ténye után megkezdődtek az üldözések hosszú sorai. Hivünk száma hadmentességgel, pénzigéretekkel, birtokelkobzással kevesbítettett, nagyjaink bezárattak és elvették, papjaink és tanítóink parochiáiktól megfosztatva elűzettek, hogy jövevények és zsellérek legyünk, a mikor meg-megujult a proféta sohaja: Hol vegyünk kenyeret, hogy a miéink egyenek!? És most ha emlékünkből felmerül három század képe, annyi balszerencse közt sok viszály után nemde nem jogosult-e, ha kezeinket égre emelve felfohászokunk, miként a költő fohászokodott hazájáért: Isten csodája, hogy áll még egyházunk!

Kérditek tán, hogy egyházközönségünk hajója ez üldözések tengerén annyi örvény s hullám között hogyan nem semmisült meg? Ugyhogy az igazságot porba tiporni lehet, de megölni nem, mert az a sirból is feltámad és eget kér. Ugy, hogy szándékunk üdvös, akaratunk kitartó, összetartásunk szétbonthatatlan volt. Nem rettentünk vissza a fenyegető veszély elől, mert meg voltunk győződve arról, hogy az örvények mélységeiből és a hullámok csucsairól az igazság lelke mosolygott reánk, szilárdan tartottuk kezeink közt a józanokosság és szt. irás kormányrudjait, magunkkal vittük a tudományok iránytűjét, a nemes erkölcsök horgonyát, nem voltunk restek a honfui és honleányi erények páncéljával övezni körül hajónkat. Ezek által győztük meg a haladó korszellemet arról, hogy szt. vallásunk létjogosult; ezek sugalmazták azon állami törvényeket, melyek a törvényesen bevett vallásfelekezetek egyenjogúságának részeseivé tevének; ezek vezetének bé minket ama nagy Concertbe, melyben a különböző vallásfelekezetekkel egy közös hármóniában zenghetjük az angyalsereg énekét: Dicsőség a magasságos menyekben Istennek, e földön békesség és az emberekhez jó akarat! és legközelebről ezek hozák meg számotokra is afiai e kedves alkalmat, melylyel keblem vallásos örömméretével biztosíthatlak titeket a Pál apostol szavainak valósulásáról,

hogy t. i. immár nem vagytok jövevények és zselélérek.

II.

Az alapige másik tétele: A szenteknek polgártársai és Istennek cselédei vagytok, kik felépítettetek a prófétáknak és apostoloknak fundamentumokon, melynek belső szegletköve a Jézus Krisztus, kiből az egész alkotmány szép renddel rakattatván, növekedik, hogy legyen az Urnak szt. temploma.

Ez igék is bizonyításra várnak afiai! Mert mintha hallanám az ellentáborból a fogas kérdéseket: miért alapszik a tudományotok a próféták, Jézus és az apostolok tanításain? hogyan van szép rendben és növekedik a ti egész alkotmányotok? Engedtessek meg tehát nekem, hogy az ellentábor e kérdéseire hitelveinkkel feleljek, nem azért, hogy azokat az egyes lelkek meggyőzésébe béerőszakoljam és azokkal missionáriuskodjam, hanem azért, hogy magunk iránt türelmesebb véleményre bírjam azokat, a kik netán azt hiszik és hirdetik, hogy az unitárius vallás semmi pozitív, hanem csak negatív állást foglal el s ez álláspontjában határozott hitelvei nincsenek, hanem mindig csak tagadja a más vallásfelekezetek hitelveinek igazságát s mint ilyen, meg lőn bélyegezve a „krisztustagadó“ nevezettel.

Mint minden más keresztény felekezet, úgy az unitáriusok is a bibliát tartják hitök és cselekedeteik sinormértékéül, mely magában foglalja ama magasztos vallás-erkölcsi elveket és törvényeket, a melyeket a próféták, Jézus, az evangelisták és apostolok tanítottak az emberiség tökéletesítése végett, azonban ebből, a józan ész világánál vizsgálva csak azt fogadják el, a mi az okossággal és lelkiismerettel megegyezik, — mert erre utal magának a bibliának is e kifejezése: Mindeneket megpróbáljatok s a mi jó azt megtartsátok. És már az így megvizsgált biblia tanítja nekünk az Istenség oszthatatlan egységét. Nekünk egy Istenünk van, a ma z A tya, a kitől mindenek vannak és mi is ő tőle vagyunk. Az Isten lélek, láthatatlan, tökéletes szentségű valóság s a kik őtet imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják. — A Jézus Krisztus történelmi személy, mint az emberek legtökéletesebbike, Istennek szent fia, a ki a keresztény vallás megalapítása által kiérdemelte az emberiség legfőbb tiszteletét, ő szabadította ki az emberiséget a bálványimádás békőiből, felállítván eme két nagy parancsolatot: Szeressed a z

Istent, szeressed felebarátodat. Erkölcsstanának igazsága mellett meghalt, de harmad napra feltámadott. Példadó feddhetetlen életét követnünk kell, ha földi boldogságunkat és égi üdvünket megnyerni akarjuk. — A szt. lélek isteni erő, a mely munkálkodott Jézus Krisztusban, az apostolokban és az első keresztényekben akkor, a mikor az igazságot megismerték és azért vértanui halált szenvedtek és a mely munkálkodik mi bennünk is s minket minden szépre, jóra és nemesre felbuzdit. — Az ember erkölcsi szabadságra teremtett valóság, értelemmel, józanokossággal és szabadakarrattal felruházott lény s mint ilyen, Ura önmagának, felelős tetteiről, szülői vagy más embertársai büneinek következményei miatt szenvedhet ugyan, de magát a bünt nem örökli, hanem ártatlanul születvén, minél inkább törekedik Istentől nyert tehetségeit okszerüleg használva, Krisztus tanai szerént intézni életét, annál inkább megközelíti az erkölcsi tökéletesség nagy célját, melyre mindenki hivatalos és senki sincsen az isteni igazságtól arra előre elválasztva, vagy annak ellenkezőjére előre elkárhoztatva, mert Krisztus mondta, hogy legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes és az apostoltól tanultuk, hogy az Isten nem akarja a bűnösök elveszését, hanem hogy mindenek megtérjenek és az igazság ismeretére jussanak. — Az emberi test földi anyag, mint a természet többi tárgyai s éppen ezért megsemmisülésre vár; de a lélek égi lehelet, isteni adomány levén, — tettei is égieket tárgyaznak, kincsei is az égi javakhoz tartoznak s éppen ezért hallhatatlanságra vagy feltámadásra van hivatva, mert Pál apostol szerint mindnyájan meg kell jelennünk a Krisztus ítélő széke előtt, hogy kiki elvegye jutalmát annak, a mit a testben cselekedett, a szerént a mint jót vagy rosszat cselekedett. — Nem lehet tagadni a külső szertartások szükségességét, a mennyiben ezek a benső vallásos érzületek kifejezései, azonban ezek csak úgy és akkor bírnak fontossággal, ha a valódi buzgóságnak, a kegyes és istenes életnek előmozdító eszközei. Az Úr Jézus rendelkezése nyomán az ő haláláról való megemlékezés céljából, a kenyér és bor két szín alatti kiszolgáltatása által mi is uri szent vacsorával élünk s a Jordán vízében történt keresztelkedés példájára, az Idvezítő adott utasítása szerént, a kisdedeknek a kereszténység nagy családjába való ünnepélyes beavattatása céljából, az Atyának, fiunak, szent léleknek nevében mi is keresztelünk; ám de ezeknek, mint külsőségeknek, — nagy

fontosságot nem tulajdonítunk, mert hitünk szerént az üres szertartás nem kedves az Isten előtt, vagy a mint Jakab apostol ide czélozva mondja: A hit jó cselekedet nélkül megholt állat. — És végül: jól esik hinnünk és tapasztalnunk az egész keresztény világ szent egyesülését, mint egy szent népcsaládot, mint egy királyi papságot, egy közönséges keresztény anyaszentegyházat, melynek lelki királya, főpapja és profétája az Ur Jézus Krisztus és az élet küzdelmei között áldott nyugalmat kölcsönöz az a tudat, hogy e szent egyesület tagjaival, mint az Urban testvérekkel, a szeretet égi kötelékével összefűzve vándorolhatunk a földi életen keresztül az idvesség dícső honába.

Im afiai! unitárius szent vallásunk rövidbe foglalt nevezetesebb hitelvei. E hitelvek kölcsönözték számunkra ama szt. lelkesedést, mely az üldözések gyászos korszakában fentartott, bátorított és erősített. E hitelvek titkon és nyíltan munkálkodó varázsereje cselekedte, hogy annyi balszerencse közt s oly sok vizály után megfogyva bár, de törve nem, a magyar állam határai között ma már közel 60,000 lélek keres és talál enyhületet az élet küzdelmei között szt. vallásunk kebelén. E hitelvek buzdítanak arra, hogy a kor színvonalán álló népiskoláinkat és felsőbb tanintézetünket fentartsuk s azokban valódi honfiakat és honleányokat neveljünk, a kik a béke napjaiban tudjanak kitartó munkássággal és nemes áldozatkészséggel munkálni a haza felvirágzásán; a háboru dühöngései közt pedig készek legyenek vért és életet áldozni a haza megmentésére. Ugy-e hát szeretett hiveim, hogy a szenteknek polgártársai és Istennek cselédei vagytok, kik felépítettetek a profétáknak és apostoloknak funndamentumokon, melynek belső szegletköve a Jézus Krisztus, kiben az egész alkotmány széprenddelrakattatván, növekedik, hogy legyen az Urnak szent temploma?

Ne féljetek, ne rendüljön meg hát hitetek a jövő iránt szeretett hiveim! mert, midőn az alkotmányos élet védő palástja alatt eljőve reátok nézve az a kedvező időpont, melyben e nemes város közönségének kebelében leány egyházközséggé alakulhatátok és vallásos foglalkozásaitokat gyakorolhatjátok, Jézus és az apostol szavai szerint: tetszett a ti Atyátoknak, hogy adjon nektek országot, melyben ne legyetek jövevények és zselélérek, hanem a szenteknek polgártársai és Istennek

cselédei. Ez legyen nektek tudtotokra és vegyétek füleitekbe az én beszédimet. Legyetek erősek, mint férfiak, álljatok meg a hitben. Tiszteljétek a más hiten levők meggyőződését, vallásos intézményeit és szertartásait, megbizonyítván ezáltal, hogy a ti vallásotok is tiszteletre méltó. Tiszteljétek és szeressétek a más nyelven beszélő honfitársaitokat, megbizonyítván ezáltal, hogy a ti nemzetetek is, tiszteletre és szeretetre méltó, mert arról ismernek meg, hogy Jézus tanítványai vagytok, ha egymást szeretitek. Gyakoroljátok a szép erényeket, nemes erkölcsöket benn a családi és künn a társadalmi életben, a nektek adatott találmányokkal hiven sáfárkodjatok, a reátok bizott munkát lelkiismeretesen elvégezzétek, hogy örömmel lehessen reátok alkalmazni a Pál apostol szavait: Elhiszem pedig afiai felőletek, hogy ti teljesek vagytok minden szelidséggel és rakvák vagytok minden bölcsességgel.

A magam és hiveim nevében feléd nyujtom a keresztény testvériség jobbát ev. luth. egyházközség, mely bedugván füleidet a korunkban is meg-megújuló nemzetiségi és felekezeti torzsalkodások hangjai előtt, megnyitád előttünk templomodnak ajtóit és bebocsátál a szentek szentébe, hogy gyönyörködjünk az Ur dicsőségének ékes-ségében — és felétek róm. kath. gör. keleti és ev. ref. egyházközségek! Oh fogadjátok el a keresztény testvér sz. barátságát, hiszen mi habár különböző úton, de ugyanazon célra törekedünk: Idvezítünk tudományának fegyverével porba tiporni a bűnt, diadalra emelni az erényt; hiszen mi ugyan egy országnak vagyunk polgárai s ezt habár különböző nyelveken is, de a honszeretet egy érzelmével és egy akaratával kell még életünk árán is megtartanunk. Együtt higyük el a Jézus jövendölésének igazságát: Minden ország, mely magában meghasonlik, elpusztul; és együtt győződjünk meg, hogy a nagy világon e kívül nincsen számunkra hely, áldjon vagy verjen sors keze, itt élnünk halnunk kell!

Segesvár városának nemes közönsége! A keresztény testvériség és a honpolgári szeretet mély és őszinte érzelmével kérlek: nyujts békességes lakozást az unitárius kis seregnek kebeledben és hogy ezt megcselekedhesd, hallgassa meg a minden áldások égi Atya, midőn sz. Dávid könyörgésében felfohászokodom: Könyörögjétek Jézusálem békességéért, ezt mondván: Legyenek szerencsések, a kik tégedet szeretnek. Legyen békes-

ség a te kerítésedben, csendesség a te tornyaidban; az én barátaimért és az én atyámfiáiért kérem most, hogy legyen békesség tebenned, a mi Urunknak Istenünknek házáért kívánok tenéked jót. Ugy legyen. Ámen.

RAFFAJ DOMOKOS,

ujszékeli lelkész.

EGYHÁZTÖRTÉNELMI ADATOK.

LXXXIX.

P. Horváth Miklós levele P. Horváth Károlyhoz

(a kolozsvári collegiumnál az ötödik tanári szék felállítása és egy academizans számára való alapítvány ügyében.)

Drága Kedves Ötsém Uram!

Tudva vagyok Ötsém Uram előtt, hogy a közelebbi Kis Soly-moson tartatott Synodalis gyűlés alkalmatosságával, azon a' Statu-sunk boldogíttására intéztetett oly nevezetes Fundatioban úgy mint az ide való Fő Collegiumunkbéli Ötödik Professori Stationak fel-állítására, és egy Academizánsnak minden három Esztendőök alatt kü-lső Országokon léjendő készületére, tétetett ajánlás aránt olytán végzés hozatott vala, melly szerént az itten Kolosvárat continuatívé tartatni szokott Consistoriumunkban az emlitett fundationalis aján-lásról a Contractusok készítettének-el, és a Fundátoroknak Subscrip-tio és petsétlés végett küldettének-el. Ezen végzésnél fogva tehát mái napon Consistorialis gyűlés tartatván, réám bízott, hogy azo-kat a Fundátor Atyánkfiainak a fenn-emlitett végre ki-küldeném: Valamint annak okáért a' mái napon minden Fundátor Atyánkfiaira nézve tellyesitettem: úgy ezen ide rekesztett Contractust Ötsém Uram-nak oly atyafiságos kéréssel kívántam kezéhez szolgáltatni, hogy azt subscribálni, meg-petsételni, és ezen Expressusnak vissza-adni mel-toztassék.

Jollehet pedig az is tudva vagyok Ötsém uram előtt, hogy ezen Fundatio mely ditsőséges végekre intéztetett, arra tudni illik, hogy abból az Ötödik Professori Statio, itten lévő Fő Collegiumunk mel-lett, fel-állittassék, melly végre sub Titulo Salarii et Census Quartia-lis 6000-mforintoknak Interesse kívántatik, és a' mennyivel a' rész szerént eddig elé tétetett Fundatio (mely már a' nyolcz ezer Forin'tokat meg-haladta:) rész szerént pedig ezután nem kéttlett re-ménségünk szerént tétetendő ajánlás, a' fennebb jegyzett 6. ezer Fo-rintokat meg-haladja, annak Interesse fordittassék egy Academizans számára. Kötelességem lett volna mind az által ezen uttal azon pon-tokat-is a' Fundátoroknak, 's azok között Ötsém Uramnak értésére adni, mellyek ezen Fundationak tzellyát és régulatioját tökéletesen magokban foglallyák, minthogy azon pontokat magába a' Contrac-tusba környülállásosan bé-iktatni helyesnek nem taláztatott: de mi-vel mái napon tartatott Consistorialis gyűlésünkben azon pontokat meg-állítani üdönk nem jutott, ezen okból azokat nem-is közölhe-tem. Azonban bizonyossá tészem Ötsém Uramat arról, hogy a' mit most el-mulattam nem sokára tellyesíteni fogom, hanem mivel a' mint tapasztaltam, velem együtt minden Atyánkfiainak szívéen fekszik